

**ROČENKA OBČANSKÉHO SDRUŽENÍ
MATICE VELEHRADSKÁ 2011**

Obsah

- Slovo olomouckého arcibiskupa Mons. Jana Graubnera / 5
Petr Hudec: Činnost Matice velehradské v roce 2011 / 6
Jarmila Hábllová: Zpráva o činnosti Kontrolní komise MV v roce 2011 / 10
Návrh činnosti Matice velehradské v roce 2012 / 12
Pozvánka na VI. valnou hromadu Matice velehradské / 13

Události viděné v duchu

- Petra Číhalová*: Z farní kroniky vedené P. Josefem Cukrem SJ - rok 2011 / 14
Petr Hudec: Velehrad viděný skrze osobu: vzpomínka na návštěvu Václava Havla na Velehradě / 20

Oběma plícemi

- Robert Svatoň*: Krůčky na cestách jednoty: katolická církev a ekumenismus v roce 2011 / 23
Jaroslav Franc: Koptští křesťané a Arabské jaro / 30
Petr Hudec: Velehradský ikonostas 1913 / 34
Petr Hudec: Mikuláš Čarneckyj a Velehrad / 36
Petr Hudec: Leonid Fjodorov a Velehrad / 38

Rok biřmování – druhý rok přípravy na Jubileum 2013

- Josef Hrdlička*: Předmluva ke knize *Slyšte slovo a zpívejte píseň* / 40
Pavel Ambros: Biřmování – svátost poslání a svědectví v plnění úlohy církve ve světě / 42
Jiří Novotný: Dary Ducha Svatého / 49
Giorgio Franco Aletti: Cyril, Metoděj a Konstantin: 2013, rok velkých objevů u křesťanských kořenů Evropy / 57
Homilie arcibiskupa Cyrila Vasiľa v Nitře 5. 7. 2011 / 60

Obnova poutního místa Velehrad

- Petr Přádka*: Obnova velehradského poutního areálu v rámci projektu Velehrad – centrum kulturního dialogu západní a východní Evropy / 65
Zdeněk Schenk, Jan Mikulík: Nové archeologické objevy v areálu bývalého cisterciáckého kláštera na Velehradě / 67

2. výročí od úmrtí otce Tomáše Špidlíka SJ

- Tomáš Špidlík*: Moudrost kajčnicka / 73
Luísa Karczubová: Jsme našim Pánem povoláni (Náhrobek kardinála Špidlíka) / 75

Poutnictví

- Jan Peňáz*: Pouť je oživená budoucnost / 79
Magna charta poutníka / 80
Michaela Klímová: Moje první pěší pouť na Velehrad / 82
Pozvánka na XII. pěší pouť na Velehrad / 85
Poutní cesta Velehrad – Sv. Antonínek / 86
Přihláška do Matice / 89
Je dobré připomenout (základní informace o Matici) / 90

Z farní kroniky vedené P. Josefem Cukrem SJ – rok 2011

Leden

8. 1. se konala ve farnosti tříkrálová sbírka. Vybralo se celkem 93.055 Kč.
23. 1. sloužil v bazilice pontifikální mši svatou biskup Josef Hrdlička u příležitosti pouti k Panně Marii, Matce jednoty křesťanů.

Únor

V prvním únorovém týdnu začala výstavba lešení pod kůrem baziliky.

5. 2. se na Velehradě ve Slovanském sále uskutečnil historicky první ples farnosti Velehrad. Program byl obohacen divadelně-tanečním vystoupením žen z farnosti a k poslechu hrála hudební skupina místní mládeže VelBlue. Samozřejmostí byla také bohatá tombola.
13. 2. v neděli nejbližší výročí úmrtí sv. Cyrila slavili věřící Zimní poutě. Mši sv. v bazilice sloužil Mons. Josef Hrdlička. Kázání měl vzácný host - dr. Petr Piřha. Odpoledne se ve Slovanském sále uskutečnila Valná hromada Matice velehradské.

Vystoupení žen z farnosti na farním plese (Foto F. Ingr)

Březen

12. 3. se uskutečnila poutě za obnovu rodin a kněžská povolání děkanátu Uherský Brod. Liturgii předsedal Mons. Josef Hrdlička.
13. 3. proběhl Víkend gregoriánského chorálu na Velehradě pod vedením Jiřího Hodyn. Účastníci kurzu doprovodili svým zpěvem nedělní liturgii.
20. 3. se vypravila skupina farníků do Olomouce, kde se účastnili v katedrále nedělní mše svaté a následně navštívili expozice výstavy *Olomoucké baroko*.

V polovině měsíce března byla zahájena obnova fasády a podkroví budovy fary. V bazilice se přesunulo lešení z hotové první třetiny hlavní lodi do její zbývající části. Rozebrány byly i varhany na kůru a převezeny k opravě do dílen v Kutné Hoře; nahrazeny byly digitálním nástrojem umístěným v kapli sv. Bernarda.

Duben

1. 4. se na Velehradě uskutečnila pouť Schönstadského hnutí.
4. 4. se v bazilice uskutečnila pouť Rodiny Nepoškvrněnej.
8. 4. byla v bazilice na Velehradě slavena mše sv. k 1. výročí úmrtí kard. Tomáše Špidlíka SJ (zemř. 16.4.). Hlavním celebrantem byl o. arcibiskup Jan Graubner. Přítomní byli i nuncius Diego Causero a brněnský biskup Vojtěch Cikrle s řadou kněží a mnoho poutníků. V závěru mše svaté byly požehnány mozaiky, které vytvořil P. Marko Rupnik SJ společně s dalšími čtrnácti umělci římského Centra Aletti.
9. 4. se na Velehradě uskutečnilo setkání absolventů *Papežského misijního ústavu pro misie slovanské na Velehradě*. Zúčastnilo se ho přes třicet absolventů. Večer se pak ještě ve Slovanském sále odehrálo divadelního představení Víti Marčíka *Moravské pašije*. Nadto na Velehradě proběhla pouť za obnovu rodin a kněžská povolání valaškoklobouckého děkanátu.
16. 4. slavil v bazilice děkovnou mši sv. za 50 let života P. Petr Přádka SJ za účasti spoluobratří, rodiny, farníků a přátel. Promluvu při mši svaté měl provinciál Tovaryšstva P. František Hylmar SJ.
19. 4. uspořádalo Stojanovo gymnázium křížovou cestu Velehradem, které se zúčastnili jak studenti gymnázia, tak také klienti obou ústavů, řeholní sestry a farníci.
30. 4. se uskutečnil výlet dětí a rodičů na Sv. Kopeček u Olomouce.

V dubnu byly předány k předčasnému užívání nově vybudované WC situované severovýchodně od baziliky. Oficiálně byla také dokončena realizační fáze projektu Velehrad - Trnava, společné kořeny jezuitské kultury a vzdělávání II. etapa (Operační program přeshraniční spolupráce Slovenská republika - Česká republika 2007 - 2013), z něhož byly v bazilice pořízeny silnoproudé rozvody a nové osvětlení.

Květen

1. 5. byl v Římě blahorečen papež Jan Pavel II., který v dubnu 1990 navštívil Velehrad. Z farnosti se do Říma vypravila rodina Olivova.
14. 5. požehnal o. biskup Josef Hrdlička novou cyklostezku a „Poutní cestu bl. Jana Pavla II.“ z Tupes na Velehrad. Týž den se za jeho účasti konala pouť děkanátu Holešov za obnovu rodin a duchovní povolání.

Byla zahájena rekonstrukce barokního mostu přes Salašku, která se protáhla až do listopadu.

Červen

4. 6. Poutě děkanátů Uherské Hradiště za obnovu rodin a duchovní povolání.
11. 6. v předvečer slavnosti Seslání Ducha svatého udílel v bazilice Mons. Jan Graubner svátost bířmování.
13. 6. byl za účasti ol. arcibiskupa Jana Graubnera, zástupců státní správy, partnerů projektu, dodavatelů, architektů a dalších hostů slavnostně požehnan Velehradský dům sv. Cyrila a Metoděje, který vznikl rekonstrukcí bývalých hospodářských objektů

kláštera sýpky a konírny. Návštěvníci Velehradu mohli hned po otevření navštívit knihkupectví, cukrárnu, informační centrum a výstavní sál s výstavou Velehrad v dějinách. Archeologická výstava vznikla ve spolupráci Slováckého muzea v Uherském Hradišti a společnosti Archaia Olomouc o.p.s. za přispění Muzea jihovýchodní Moravy a Zlínského kraje. Představovala na základě starších i právě probíhajících archeologických výzkumů vývoj Velehradu a jeho nejbližšího okolí od Velké Moravy přes založení cisterciáckého kláštera až do počátku 16. století. O několik dní později byla v prostoru instalována výstava Velehradský ikonostas 1913.

Požehnání Velehradského Domu sv. Cyrila a Metoděje 13. 6. 2011 (Foto F. Ingr)

15. 6. se uskutečnily dvě prezentace archeologických objevů za velkého zájmu žáků ZŠ Velehrad a nejširší veřejnosti, zejména obyvatel Velehradu a okolních obcí. Účastníci exkurze měli jedinečnou možnost sledovat aktuálně probíhající archeologický výzkum. V centru pozornosti byla situace odkrytá při jihovýchodní části baziliky před vstupem do expozice pozůstatků románského kláštera a dále základy odkrytých středověkých hradeb. Odborný výklad podali zájemcům pracovníci Archaia Olomouc o.p.s. Zdeněk Schenk a Jan Mikulík.
19. 6. bylo v bazilice první svaté přijímání 13 dětí z farnosti
22. 6. se uskutečnil den otevřených dveří Velehradského domu sv. Cyrila a Metoděje.

Červenec

V letošním roce se cyrilometodějské oslavy neobešly bez komplikací vzniklých v souvislosti s probíhající obnovou poutního areálu. Aby bylo možné slavit v nádvoří liturgii, byl zde navezen štěrk, který byl rozhrnut a upraven v celé ploše nádvoří. Vytrvalé deště naštěstí ustaly krátce před zahájením Koncertu lidí dobré vůle a 5. července panovalo slunečné počasí. Poutníci získali nové zázemí v podobě zbudovaných hygienických zařízení situovaných severovýchodně od baziliky.

27. 8. doputovalo na Velehrad mohutné procesí pěších poutníků v rámci XI. pěší pouti. Mši svatou celebrouval kardinál Miloslav Vlk, který se rovněž připojil k poutníkům v poslední etapě jejich putování. Odpoledne k poutníkům promluvil prof. P. Petr Piřha. Světového setkání mládeže v Madridu se z naší farnosti zúčastnilo 16 mladých křesťanů, přičemž 12 z nich se účastnilo také jezuitského předprogramu MAGIS.

Září

1. 9. Začátek školního roku byl na Velehradě zahájen mši svatou v bazilice, kterou celebrouval nový spirituál Stojanova gymnázia P. Radim Kuchař.
10. 9. byla v bazilice pouť za obnovu rodin a kněžská povolání veselského děkanátu.
22. 9. jsme se rozloučili v bazilice s P. Karlem Weichselem SJ (zemř. 19. 9.) a P. Antonínem Holasem SJ (zemř. 14. 9.)
23. – 25. 9. se uskutečnila Svatováclavská pěší pouť z Velehradu na Sv. Hostýn. Zúčastnilo se jí 30 poutníků z Čech Moravy i Slovenska. Průvodcem na cestě jim byl Mons. Jan Peňáz.
28. 9. se uskutečnil výlet dětí a rodičů do Traplic, kde toto společenství slavilo mši svatou v nově zbudovaném kostele.
29. 9. v den úmrtí A. C. Stojana se měli možnost žáci Stojanova gymnázia seznámit s touto osobností v rámci prezentace Petra Hudce přímo v Královské kapli velehradské baziliky. Večer byla v bazilice slavena mše svatá celebrouvaná Mons. Vojtěchem Šimou.

Jak v bazilice tak také v poutním nádvoří pokračovaly opravy. Dokončena byla obnova budovy fary (fasáda, schodiště, půdní vestavba). Severně od baziliky byla v ose východ - západ vyzděna do nadzemní výše objevená středověká hradební zeď. Rovněž v této ose při silnici procházející obcí je budována „ohradní zeď s nikami,“ která se má stát místem prezentace barokních soch dříve umístěných na zdi směřující k bazilice. Konečně zmizely také pouliční stánky s občerstvením a nyní „v uličce“ probíhají stavební práce.

Říjen

8. 10. měli na Velehradě setkání bohoslovci z moravských a slovenských seminářů.
15. 10. byla v bazilice pouť za obnovu rodin a kněžská povolání děkanátu Zlín. Mši svatou celebrouval Mons. J. Hrdlička.
26. 10. byla uspořádána další prezentace archeologických objevů na Velehradě, tentokrát zaměřená na objevené nárožní věže.
26. - 29. 10. proběhl VIII. celostátní kongres katechetů. Zúčastnilo se ho kolem 220 lidí. Kongres se v letošním roce věnoval tématu „Křesťanská iniciace“. Účastníci měli možnost vyslechnout během kongresu celkem osm přednášek, které byly k tématu zaměřeny. Přednášky zazněly od následujících odborníků: doc. Dr. Ludvík Dřimal, Th.D., Mons. doc. Aleš Opatrný, Th.D., ThLic. Jan Kotas, ThLic. Ing. Marie Zimmermannová, prof. Dr. František Kunetka, Th.D., David Bouma, Th.D., Mons. Jan Graubner. K programu patřila také skupinová práce rozdělená podle témat, kdy se účastníci kongresu aktivně zapojovali do dialogu nad tématem, které si sami vybrali. Každý den byla sloužena mše svatá v bazilice. Bohoslužby celebrouvali naši čeští a moravští biskupové.
31. 10. bylo možné ve Slovanském sále SGV zhlédnout divadelní představení Oráč a Smrt v podání A. Strejčka a J. Molavcové.

Listopad

4. - 6. 11. se ve Stojanově gymnáziu uskutečnil festival duchovní hudby církevních škol. Záštitu nad festivalem převzal a slavnostně jej zahájil biskup František Lobkowicz. V průběhu dvou koncertů měli návštěvníci možnost vyslechnout si domácí sbor Stojanova gymnázia, Velehrad, sbor AVE z Arcibiskupského gymnázia v Kroměříži, smíšený pěvecký sbor jezuitského gymnázia v maďarském Miskolci a sbory církevních základních škol - Holúbek z Uherského Brodu, Broučci z Valašského Meziříčí a pěvecký sbor Církevní základní školy ve Veselí nad Moravou. Vyvrcholením festivalu byla nedělní mše sv. v bazilice se společným zpěvem.
- 11- 11. se díky iniciativě J. Rohela uskutečnila ve Slovanském sále Stojanova gymnázia přednáška restaurátora Andreje Šumbery o relikviáři sv. Maura. Setkala se s mimořádným zájmem veřejnosti.
12. 11. Pouť děkanátu Vsetín za obnovu rodin a duchovní povolání
19. 11. proběhl ve Slovanském sále Stojanova gymnázia V. ročník výstavy mešních a košer vín „Cisterciácká pečeť“.
27. 11. uspořádala místní skupina VelBlue tradiční Kateřinský koncert v Obecním domě na Modré.

Prosinec

7. 12. proběhla ve Stojanově gymnáziu přednáška P. Radima Kuchaře s názvem Írán – středověk s mobilem v ruce.
21. 12. oslovil velehradský sochař Otmar Oliva studenty Stojanova gymnázia svým svědectvím o zesnulém panu prezidentovi Václavu Havlovi. Zasluhou mladých lidí pak také v poledne na jeho počest zněly zvony velehradské baziliky.
24. 12. na půlnoční mši zazněla „Valašská vánoční mše jitřní“ pod vedením MgA Filipa Macka.
25. 12. předvedly děti Vánoční scénku s hudebním doprovodem skupiny VelBlue.
26. 12. se v bazilice uskutečnil tradiční Svatoštěpánský koncert. Hosty Hradištanu byli Barbora Valečková a Pěvecký sbor Stojanova gymnázia Velehrad.

Díky neuvěřitelně teplému počasí mohly pokračovat v poutním areálu stavební práce až do Vánoc, takže bylo provedeno dláždění plochy nádvoří od budovy prelatury až po vstup do baziliky a zpřístupněn byl rovněž vydlážděný koridor, kde dříve stály stánky s občerstvením.

Pisatel velehradské kroniky P. Josef Cukr SJ se dne 2. ledna 2012 dožil 95 let. Přejeme jemu i sobě, aby se na nás skrze něj Pán Bůh ještě dlouho usmíval.

Z velehradské farní kroniky a dalších zdrojů uspořádala Petra Číhalová

Obnova velehradského poutního areálu v rámci projektu *Velehrad – centrum kulturního dialogu západní a východní Evropy*

Asi každý návštěvník Velehradu pozorně sleduje, co se to děje v centru naší obce. Celé historické jádro se dostává do nové podoby. I když si na konečný stav ještě nějaký čas počkáme, mnohé už lze vidět nyní.

V minulém roce se nám podařilo uvést do provozu dvě budovy. Prvním je novostavba sociálního zázemí (WC) vedle Cyrilkly na pozemku farnosti, druhým Velehradský dům sv. Cyrila a Metoděje (zrekonstruovaná bývalá sýpka a konírna). Tam se už úspěšně rozvíjí Poutní prodejna a cukrárna, fungovat v záběhovém režimu začalo i infocentrum. Čekáme ještě na technické a provozní vybavení místností a sálů, aby se zcela mohlo rozběhnout plné využití budovy. Ukončená je také rekonstrukce farní budovy. Dokončuje se rovněž nová parková úprava ploch za gymnáziem na jižní a západní straně.

Atriový charakter nových hygienických zařízení (Foto P. Hudec)

Veliké stavební úpravy probíhají na nádvoří a plochách okolo baziliky. Nové vydláždění v současné chvíli sahá od mozaiky Panny Marie k hl. vchodu baziliky, vydlážděná je i ulička mezi farou a školkou. Největším překvapením pro mnohé je však asi nově vyrůstající budova podél hl. cesty naproti obecnímu úřadu. Jde o ohradní zeď s nikami, na kteréžto budou na pilířích ze strany nádvoří umístěny kamenné barokní sochy zatím spočívající na farní zahradě. Do léta, dá-li Pán Bůh, budou dokončeny i práce na nástupu do podzemí baziliky a spojovací cesta od Cyrilkly k tomuto místu.

Pohled na plochu poutního nádvoří v průběhu dláždění (Foto P. Hudec)

Veřejnost laická i odborná byla na podzim minulého roku seznámena se zajímavými historickými nálezy této centrální části obce. Unikátním nazvali archeologové nález hranolové věžice vedle fary. Průběh ohradní zdi původního kláštera nám nyní stále bude připomínat kamenná zídka jdoucí asi 50 cm nad zemí podél baziliky směrem východozápadním.

V letošním roce budou zahájeny ještě práce na generální opravě kostela Zjevení Páně (Cyrilky) a fasádě baziliky. A mnoho dalších drobných věcí k tomu.

Věřím, že už letos na hlavní pouti bude vidět mnoho z té krásy, kterou se snažíme rekonstrukcemi a úpravami vytvořit. Děkuji všem, kteří nás podporují svými modlitbami a obětmi a příp. také finančně. Obnova tohoto místa je společným dílem nás všech.

Zájemci mohou dění v bazilice a před ní on-line sledovat na:

www.farnostvelehrad.cz

P. Petr Přádka SJ, farář

Nové archeologické objevy v areálu bývalého cisterciáckého kláštera na Velehradě

Zdeněk Schenk a Jan Mikulík

V souvislosti s realizací projektu „Velehrad – centrum kulturního dialogu západní a východní Evropy“ byl pracovníky společnosti Archaia Olomouc o.p.s. zajišťován od září roku 2009 záchranný archeologický výzkum stavby. Archeologickému dohledu byly podrobeny všechny zemní práce v rámci jednotlivých stavebních objektů. Ty byly realizovány jak v podzemí baziliky Nanebevzetí Panny Marie a sv. Cyrila a Metoděje, přilehlé křížové chodbě a kapitulní síni klášterního konventu, tak při architektonickém řešení ploch celého areálu. V roce 2009 se výzkum soustředil do míst před západním průčelím. Zde Jan Nevěřil již v roce 1904 při rozsáhlém odvodňování kostela odkryl objekt předsíně – paradisium (ráj), který byl přistavěn k západnímu průčelí pozdně románského klášterního kostela Nanebevzetí Panny Marie kolem poloviny 13. století. Nově se podařilo odkrýt masivní základy dvou opěráků roznášejících původně stropní konstrukci předsíně. V případě jižního se zachovala nadzemní pískovcová patka sloupu. Výzkum dále prokázal, že se v prostoru před západním průčelím pohřbívalo již v době před výstavbou paradisía. V současné době – v souvislosti s probíhajícími povrchovými úpravami Stojanova nádvoří – došlo před stávajícím barokním průčelím k vyznačení půdorysu nejen původní linie západního pozdně románského průčelí klášterního kostela s ústupkovým portálem, který byl v rámci pozdně barokní přestavby zkrácen, ale zároveň zmíněné předsíně. Ta byla zřejmě odstraněna v souvislosti s pozdně renesančními přestavbami v závěru 16. století, neboť na barokní rytině od Kristiana Hirschmentzla z roku 1667 nebyla již zobrazena.

Stavební úpravy prostor pod bazilikou a v křížové chodbě byly zahájeny v prosinci roku 2009. (Práce probíhaly v rámci projektu Velehrad – Trnava, společné kořeny jezuitské kultury a vzdělávání - Program přeshraniční spolupráce Slovenská republika - Česká republika 2007 - 2013). Spočívaly především v odkryvu stávající sítě drenážního systému za účelem revize a obnovy funkčnosti. Na tyto práce navazovalo celoplošné snížení pochůzí úrovně terénu v prostorách pod bazilikou. Napříč všemi kryptami byl dále veden liniový výkop pro uložení inženýrských sítí pod nově pokládanou cihelnou podlahou. Kostrové pohřby odkryté v severní části ambitu během výzkumu v roce 2010 lze rámcově datovat do období vrcholného středověku 13. - 14. století. Z antropologického rozboru vyplývá, že se jedná o hroby nejen mužské, ale i ženské a dokonce jeden dětský. Tato skutečnost zřejmě souvisí s povolením papeže Alexandra IV. z roku 1261, kdy dochází ke změnám v přístupu k pohřbívání ve velehradském klášteře. Cisterciácký konvent následně získává celou řadu darů od drobné šlechty, ve snaze zajistit si možnost pohřbu u kláštera pro sebe i členy své rodiny.

V průběhu jara 2011 byl prováděn archeologický výzkum v rámci terénních úprav Stojanova nádvoří. Pod starou dlažbou byla odkryta síť pozdně barokních kanálů odvádějících dešťovou vodu od budovy prelatury (dnes internát Stojanova gymnázia, Velehrad). Síť této důmyslné kanalizace se ukrývá nehluboko pod dlažbou nádvoří, které je každoročně místem setkání tisíců poutníků v rámci červencových cyrilometodějských oslav. Pod chodidly příchozích se nachází téměř 1,5 m mocné souvrství, které se vytvořilo od chvíle příchodu prvních cisterciáků do údolí říčky Salašky v listopadu 1205 do doby josefínských reforem, kdy byl cisterciácký klášter v roce 1784 zrušen a období

následujícího. Z doby založení kláštera pochází tenká uhlíkatá vrstvička, která nasedá přímo na podloží tvořené naplavenými sedimenty říčky Salašky. Tento požárový horizont vznikl v době před zahájením stavebních prací, kdy byl vymezený prostor vyždáren a terén upraven pro potřeby stavby. Intenzivní stavební činnost dokládá velké množství kamenického odpadu, který byl tvořen drobnými a středně velkými úlomky pískovce. Stejně tak v odpadních vrstvách přítomná železná struska pochází z doby výstavby, kdy bylo zapotřebí nejen neustálého přísunu kamene, ale také železa. To ostatně koresponduje i s písemnými prameny, které se k roku 1238 zmiňují o tom, že markrabě Přemysl odkázal pro účel výstavby samotného kláštera a jeho budov všechnu železnou rudu nacházející se v zemi moravské.

V létě uplynulého roku se záchranný archeologický výzkum soustředil do prostoru nově budovaného vstupu do lapidária. Za zcela zásadní lze považovat zachycení pozůstatků zděných staveb z období vrcholného středověku. Jde především o část severní a jižní zdi vymezuující původně krytý kamenný koridor o šířce 4,80 m. Ten propojoval samotnou kvadraturu s východní částí klášterního areálu, kde se nacházel opatský dům, kaple, nemocnice a hospic. Se vznikem koridoru, do kterého se vstupovalo nejspíše z parlatoria, lze počítat nejdříve v první polovině 14. století. Ze strany jižní a severní byly ke kamennému koridoru postupně přistaveny další stavby, do kterých se vcházelo z interiéru chodby, jak tomu napovídají dva zazděné vstupy. Zánik této

Obr. 1 Pohled od východu na odkrytou část hranolové věže (foto. Z. Schenk)

výstavby spadá do závěru 15. století, čemuž odpovídají nálezy drobných ražeb z doby vlády Jiřího z Poděbrad nalezené v destrukční planýrce staveb. V předmětné ploše výzkumu byly dále zachyceny základy staveb renesančního a především barokního stáří. Jmenovitě jde o torzo cihelných základů altánu, cihelný kanál a o masivní základ barokní kašny.

K nejdůležitějším objevům učiněným v rámci záchranného archeologického výzkumu probíhajícího v letech 2009 – 2011 patří zcela určitě odkrytí části původního opevnění bývalého cisterciáckého kláštera. Původně byl areál kláštera obehnan kamennou hradbou, která byla v nárožích zesílena věžemi. Poprvé byl průběh severní hradby spolu s částí klášterního hřbitova a základy interpretovanými jako objekt lázně archeologicky zachycen v roce 1993 dvěma zjišťovacími sondami Jiřího Kohoutka. K plošnému odkrytí severní obvodové hradby v délce 100 m však došlo až v létě loňského roku. Její šířka se pohybovala od 1,6 do 2,5 m. Konstrukci hradby tvořilo řádkované zdivo. K její výstavbě byly použity bloky pískovce spojené velmi kvalitní vápenopísčitou maltou. V současnosti je průběh severní hradby prezentován nadezděním, částečně v pochůzí úrovni. V dějinách archeologického průzkumu na Velehradě byla vůbec poprvé odkryta hranolová věž, která stála v severozápadním nároží klášterního opevnění. Již v roce 1907 označil Jan Nevěřil za jeden z cílů budoucího výzkumu lokalizaci zmiňované věže. Od té doby uplynulo 105 let. V září 2011 byly shodou okolností její pozůstatky nalezeny pod stánkem s občerstvením v uličce mezi farou a mateřskou školou. Po jeho odvozu a následném stržení staré dlažby se vyrýsovala část pravouhlého půdorysu této středověké věže (obr. 1).

Její tvar byl do jisté míry překvapivým, neboť se zde doposud počítalo jen s věžemi kruhového půdorysu. Nadzemní zdivo věže bylo zachováno až do výšky jednoho metru. Ve spodní části bylo tvořeno pískovcovým soklem se zkosenou horní hranou. Na něj nasedaly mohutné pískovcové kvádry a dále zdivo z lomového kamene. Masivní základy věže sahaly do hloubky dvou a půl metru od úrovně současného terénu. Ze stratigrafického hlediska vyplývá, že k výstavbě věže mohlo dojít okolo poloviny 13. století. Jižní část věže je ukryta pod dvorkem a garáží fary. Do budoucna je plánováno odkrytí celého půdorysu věže v souvislosti s vybudováním nové garáže, rekonstrukcí farní zdi a dvora. Tím by se naskytla možnost prezentovat tento zcela unikátní vrcholně středověký fortifikační prvek všem návštěvníkům Velehradu. Prozatím je půdorys věže vyznačen odlišnou skladbou dlažby v místě nálezu.

Další věž byla odkryta v říjnu 2011 v zahradě situované východně od baziliky. Stalo se tak po 105 letech od velkoplošného výzkumu J. Nevěřila v místech opatského domu. Tato věž stojící původně v severovýchodním nároží opevnění měla kruhový půdorys o průměru 10 metrů. V roce 1937 byl na její koruně postaven otevřený zahradní altán. V roce 1952 došlo v těchto místech k výstavbě kotelny zahradnictví. Od té doby byla kruhová věž považována za zcela zničenou. Letošní výzkum vyvrátil tuto domněnku. Odstraněna byla pouze její západní strana, větší část stavby se dochovala. Struktura zdi a nadzemní části je téměř shodná se stavební konstrukcí hranolové věže (obr. 2). Obě věže byly nejspíše postaveny ve stejné stavební etapě.

V listopadu 2011 se podařilo před stávající pozdně barokní bránou z roku 1769 vedoucí do prostoru internátu Stojanova gymnázia odkrýt základy původní brány, kterou se vstupovalo ze západní strany do areálu kláštera. Poblíž se nacházelo přemostění říčky Salašky. Šířka původní brány prve zobrazené na rytině z roku 1667 činila 10 m.

Obr. 2. Dokumentace odkryté nárožní kruhové věže částečně zničené stavbou kotelny (foto: Z. Skalička)

Z movitých archeologických nálezů objevených během výzkumu lze vedle početných zlomků středověké a novověké kuchyňské keramiky uvést rovněž zlomky skleněných pohárů či množství zvířecích kostí. Ty představují zajímavý doklad ne zcela běžné skladby jídelníčku klášterní komunity v raně novověkém období. Pozoruhodný soubor renesančních knižních kování nalezených v terénních vyrovnávkách v místě domu opata je již pouhou připomínkou na velké množství duchovních knih, kterými představený cisterciáckého kláštera disponoval. Zlomky nejčastěji zeleně glazovaných reliéfně zdobených kachlů s tapetovým motivem pocházejí z kamen ze závěru 16 století. Ty vytápěly místnosti opatského domu, v němž se v oné době pohyboval realizátor pozdně renesančních přestaveb kláštera opat Ekard ze Schwoben (1587 – 1595). V místě opatského domu se rovněž podařilo nalézt několik stříbrných mincí ze 16. a 17. století, které pocházejí z mincoven v Kutné Hoře, Kremnici, Vídni či Salzburgu. Nálezy zlomků skleněných okenních terčků jsou dokladem výplní oken opatského domu. V průběhu výzkumu se na několika místech areálu bývalého cisterciáckého kláštera podařilo shromáždit značné množství pozdně románských a gotických prvků mozaikové dlažby. Zcela ojedinělý nález pak představovala dlaždice s reliéfním vy-

obrazením draka uzavřeného v kosoúhelném geometrickém tvaru, v rozích dlaždice doplněného rostlinnými ornamenty (obr. 3).

Samotný drak ve středověkém pojetí znázorňoval symboliku zla, zosobnění samotného ďábla. V případě velehradského exempláře má drak detailně propracovanou tlamu s ostrými zuby, na hlavě špičaté ušní boltce a výrazné nozdry a oči. Na těle má blanitá křídla, nechybí ocas a silné pařáty s drápy. Naprosto precizní a téměř až naturalistické provedení motivu draka naznačuje, že jeho předlohou byla nejspíše gotická knižní iluminace. K zajímavým kovovým nálezům patří také jezuitský církevní medailon pozdně barokního stáří s vyobrazením sv. Františka Xaverského a sv. Ignáce z Loyoly (obr. 4). K jeho nalezení došlo v místě, kde původně stával opatský dům.

Obr. 3. Dlaždice s reliéfním motivem draka (foto. Z. Schenk)

V průběhu výzkumu měli nejen samotní velehradští občané ale zároveň všichni zájemci o historii možnost na vlastní oči spatřit odkryté unikátní archeologické situace. V souvislosti se znalostmi o opevňování nejen klášterů, ale zároveň hradů a měst v období kolem poloviny 13. století lze označit odkryv dvou středověkých věží a severní obvodové hradby za významný nejen v rámci České republiky, ale ve středoevropském měřítku vůbec. I když se opevnění velehradského kláštera nedochovalo ve své původní podobě, v době své slávy sneslo srovnání s opevněními ostatních cisterciáckých klášterů středověké Evropy, jakými byl kupříkladu Vyšší Brod v Čechách, rakouský Heiligenkreuz, německý Ebrach, francouzský Morimond, Fontenay, či klášter Santa Maria de Poblet ve Španělsku.

V době svého největšího rozkvětu představoval cisterciácký klášter na Velehradě nejen důležité duchovní centrum jihovýchodní Moravy, ale s největší pravděpodobností také velmi dobře opevněný strategický bod. Výstavba takového opevnění krátce po polovině 13. století mohla souviset se strategickými plány a stavební aktivitou podporovanou nejspíše ze strany samotného českého krále Přemysla Otakara II.

Neblahé důsledky vojenských tažení na Moravu ze 40. a 50. let 13. století jsou všeobecně známy. Pro zajímavost vznik kamenných hradeb města Uherské Hradiště spadá dle písemných zpráv až mezi léta 1315 – 1342.

Záchranný archeologický výzkum realizovaný v posledních letech na půdě posvátného Velehradu prokázal, jak velký a dosud zdaleka nevyčerpaný potenciál má toto místo, kterým krácela historie, nejen z pohledu duchovního, ale zároveň vědeckého.

Obr. 4. Jezuitský církevní medailon s vyobrazením sv. Ignáce z Loyoly a sv. Františka Xaverského nalezený v místě opatského domu (foto. Z. Schenk)

Použitá literatura

- Boček, B.: *Podzemní Velehrad. Vykopávky v roce 1938*. Velehrad 1938.
- Houdek, V.: Vykopávky na jaře r. 1904 a některé poznámky o dosavadních nálezech velehradských. II. S použitím zpráv prof. Dra Nevěřila. ČVMSO, č. 84. Olomouc 1904.
- Hurt, R.: *Dějiny cisterciáckého řádu, I. (1205-1650)*, Olomouc 1934.
- Kohoutek, J.: Nové objevy v areálu velehradského kláštera. In: *Slovácko* 38, Uherské Hradiště 1996, s. 119 – 137.
- Nevěřil, J.: Velehrad III. Nálezy na posvátném Velehradě 1905 a 1906. ČVMSO 24, Olomouc 1907, s. 71-73.
- Pojsl, M.: *Velehrad. Stavební památky bývalého cisterciáckého kláštera*. Brno 1990.
- Pojsl, M.: Výzkumy na Velehradě v 19. a v 1. pol. 20. století. In: Pojsl, M. (edd): *Nové objevy na Velehradě: Sborník „Velehrad – Třnava, společné kořeny jezuitské kultury a vzdělávání*. Velehrad 2010, s. 43 – 76.
- Schenk, Z. - Mikulík, J.: Nové poznatky o opevnění bývalého cisterciáckého kláštera na Velehradě. In *Východní Morava*, rok 2011, roč. 1, s. 118 –132.

Pohled na vydlážděné Stojanovo nádvoří v lednu 2012 (Foto P. Hudec)

Pohled na budovanou ohradní zeď s nikami v lednu 2012 (Foto P. Hudec)

ROČENKA OBČANSKÉHO SDRUŽENÍ MATICE VELEHRADSKÁ 2011

Ročenku je možné si stáhnout na internetových stránkách MV.

Pro vnitřní potřebu – Neprodejné!

Vydáno v lednu 2012 nákladem 1500 ks

Tisk: Tiskárna Křupka Mohelnice

Vychází ve spolupráci s nakladatelstvím Refugium Velehrad-Roma, s.r.o., Olomouc

ISBN: 978-80-7412-070-1

Fotografie na obálce: P. Hudec

Adresa: O.s. Matice velehradská, U Lípy 302, 687 06 Velehrad

tel: (+420) 572 420 144

č. ú. 1419526399/0800

(tvar čísla pro platby ze zahraničí:

IBAN: CZ73 0800 0000 0014 1952 6399)

www.maticevelehradska.cz info@maticevelehradska.cz

